

One of the modern innovations in social work is also the inclusion of elements of inclusion in the form of the implementation of the project «inclusive ball». The aim of the «inclusive ball» project is to promote physical and spiritual education, socialization, rehabilitation of children with adolescent disabilities through dance.

Despite systematic and purposeful scientific research in the field of research of the modern social work system with children with disabilities, some aspects of this phenomenon still remain insufficiently studied by scientists in the field of social work. Therefore, the analysis of the system of modern social work with children with disabilities in terms of traditions and innovations is currently relevant and meaningful.

Key words: social work, social innovation, social tradition, inclusion, children with disabilities.

УДК 378.011.31:785

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.76.07>

Врубель Г. Ф.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЗАНЯТТЯХ ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ

Автор статті актуалізує проблему підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва на засадах компетентнісного підходу, визначено ключові позиції формування спеціальних (фахові, предметні) компетентностей, шляхи реалізації компетентнісного підходу. У статті розкриваються питання активізації навчально-виховного процесу через переорієнтацію фахового навчання і виховання на практичну підготовку, на формування здатності випускників закладів вищої освіти використовувати фундаментальні фахові знання у своїй виконавській діяльності. Спираючись на концептуальні позиції компетентнісної освіти, інноваційні підходи до організації освітнього процесу, оновлені вимоги до професійної діяльності педагога-музиканта, автор статті розкриває логіку формування професійних компетентностей майбутніх учителів музики засобами диригентсько-хорових дисциплін. Висвітлюються низка предметних компетенцій, які охоплюють різні види музичної діяльності студентів. Розглянуто комплекс фахових компетенцій, які формуються у процесі вивчення курсу хорового диригування як навчального предмета і виду мистецтва, що забезпечує якість професійної підготовленості майбутнього вчителя музичного мистецтва. Аналітика автором досліджень і публікацій засвідчує наявність різних підходів до визначення поняття «компетентність», у статті розкриваються різні аспекти професійної компетентності вчителя музичного мистецтва, розглядається реалізація компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх учителів музики, звертається увага на фахову компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва, яку автор характеризує як здатність застосовувати в нових умовах набуті знання, уміння й досвід музично-педагогічної діяльності, особливості її формування. Автором статті розкрито багатогранність диригентської професії, охарактеризовано взаємозв'язок загальнопедагогічних та суто професійних методів навчання.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетенція, компетентність, професійна компетентність, фахові компетенції, професійна підготовка, творча самореалізація, сучасні інформаційні технології.

Провідним завданням закладів вищої педагогічної освіти залишається формування професійної компетентності фахівців. Забезпечення відповідності сучасним стандартам якості підготовки високоосвічених компетентних учителів є пріоритетним напрямом розвитку системи професійно-педагогічної освіти. Як відомо, не всі випускники вітчизняних вишів конкурентоспроможні на ринку праці, цим засвідчують неспрямованість нашої освітньої підготовки в її практичному втіленні. Тривалий час сучасна українська школа відчуває нестачу високопрофесійних учителів музичного мистецтва, які досконало володіють своїм фахом, готові до постійного професійного зростання та комунікації на ринку освітніх послуг, здатних до організації педагогічного процесу за технологіями компетентнісної освіти, що є безальтернативною умовою формування комплексу навчальних компетентностей учнів. Упровадження у професійній підготовці майбутніх учителів компетентнісного підходу дає змогу узгодити результати освіти з потребами ринку праці, формувати, розвивати й удосконалювати комплекс соціально-особистісних і професійно-педагогічних компетентностей здобувачів вищої освіти.

Особливе місце в роботі вчителя музики посідає диригентсько-хорова складова частина через те, що серед усього спектра видів музичної діяльності хоровий спів є найдоступнішим для учнів і надзвичайно потужним засобом виховання.

Педагогічний потенціал диригентсько-хорової діяльності має великі можливості в підготовці педагогів-музикантів, на що вказують дослідження Л. Бірюкової, Н. Гречаник, І. Коваленко, А. Растригіної, Т. Раструби, С. Світайло, Т. Смирнової, З. Софроній, Н. Тарарак, І. Цюряк та інших. Модернізація сучасної освіти і розроблення педагогічної науки спрямовані на нове бачення особистості вчителя як суб'єкта освіти, професійна компетентність і практична виконавська діяльність якого мають стати еталоном для наслідування їх учнями. Надзвичайно багатий науковий потенціал національної системи освіти, на який доцільно спиратися

здобувачам вищої освіти, висвітлено у працях І. Беха, І. Гончаренка, Н. Ничкало, О. Сухомлинської та інших провідних дослідників. Вітчизняну музичну педагогіку як похідну від загальної створювали вчені, науковий доробок яких у цій галузі важко переоцінити. Ними розроблено основні положення про закономірності особистісного формування учнівської та студентської молоді у сфері музичного мистецтва. Аналіз науково-педагогічних публікацій, з одного боку, засвідчує великий інтерес вітчизняних і закордонних дослідників до означеної проблеми, а з іншого, вказує на невіршуваність цього питання як в теоретичному, так і у практичному аспектах. Наукові дослідження В. Онищенко, І. Зязюн, І. Зимньої, Л. Масол, О. Овчарук, В. Лученяк, О. Гулай, Т. Шамової зосереджені в основному на теоретико-методологічних засадах проблеми. Питанню моделювання та формування компетентностей майбутніх фахівців у сфері музичної освіти присвячені роботи Т. Кондратенко, Н. Мосянко, С. Грозан, Е. Зеленкової, О. Михайличенка, О. Рудницької, Г. Падалки, у яких порушені загальні питання методики викладання у вишах та формування різного роду компетентностей майбутніх фахівців. Наукова теоретика і практичні пошуки щодо означеної проблеми тривають дотепер і є предметом подальших гострих дискусій і досліджень. Одне із провідних місць у системі підготовки майбутнього педагога-музиканта належить циклу вокально-хорових дисциплін, зокрема хоровому диригуванню, оскільки визначається специфікою роботи фахівця, спрямованої на практичне вирішення завдань формування духовності молодого покоління засобами хорового мистецтва.

Спираючись на наукові дослідження сучасних учених-педагогів, ми будемо розглядати базове поняття компетентнісного підходу так:

- **компетенція** – об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, становлень тощо в певній сфері діяльності людини як абстрактного носія;
- **компетентність** – інтегрована характеристика якості особистості, сформована через знання, уміння й навички, ставлення поведінкової реакції та здатність самостійно виконувати завдання в конкретній діяльній сфері;
- **професійна компетентність вчителя** – особистісна властивість педагога, що дозволяє йому продуктивно розв'язувати освітні завдання; єдність теоретичної і практичної готовності вчителя до здійснення педагогічної діяльності.

Як підкреслюють науковці, компетентнісний підхід висуває на перше місце не інформованість студента, а вміння самостійно формувати свої знання й розв'язувати проблеми професійного характеру. Навчальна діяльність студента набуває дослідно-перетворювального характеру, являє собою синтез когнітивного, предметно-практичного й особистісного досвіду [4, с. 71].

Сучасні науковці визначають **компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва** як систему, інтегровану якість, що передбачає здатність особистості до усвідомлення музики як явища соціального життя, засвоєння основних її закономірностей, стилів і жанрів, до опанування засобів утілення художніх образів у виконавстві, до застосування музики в художньо-виховній роботі зі школярами.

Головною метою є визначення особливостей професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва на засадах компетентнісного підходу; окреслення компетенції у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін, опанування яких забезпечує фахову компетентність учителя музичного мистецтва.

Сучасна музична педагогіка досліджує сутність розвитку особистості засобами музичного мистецтва і на цій основі визначає теорію та методику навчання музики і музичного виховання. Пріоритетними тенденціями розвитку сучасної музичної освіти є гуманізація, національна спрямованість, створення умов для творчої самореалізації здобувачів вищої освіти, формування національної самосвідомості та творчої компетентності.

Формування творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає опанування повного циклу музичних дисциплін, як-от: музичний інструмент, вокальний клас, музично-теоретичний цикл, диригування, хоровий клас, набуття практичного досвіду під час практичних занять, що дозволяють майбутнім фахівцям успішно виконувати в сучасних умовах свої професійні функції, самостійно розвиватися і реалізовувати професійний музичний потенціал.

Окрім застосування інтегрованих знань із профілюючих дисциплін, студент у класі хорового диригування має володіти комплексом власне диригентських та хормейстерських навичок і умінь як складником його фахової компетентності.

Основним завданням курсу хорового диригування є формування у студентів знань, умінь та навичок засвоєння хорової партитури, інтерпретації музичних образів, керування хоровим співом, виховання естетичного смаку. Диригентсько-хорова діяльність охоплює широке коло видів діяльності у сфері хорового виконавства: аналіз хорової партитури, диригування, моделювання хорового звучання, підбір методів управління хоровим колективом, інтерактивне спілкування. Як уважає О. Козій, формування професійних навичок майбутніх учителів музики у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін передбачає: розвиток художньо-образного мислення студентів, інтерес та готовність до публічного виконання хорових творів із колективом; здійснення вокально-хорової діяльності в комплексі теоретичних і практичних знань, умінь та навичок, а також володіння методикою розучування музичних творів із хоровим колективом. Знання різнопланового вокально-хорового репертуару та професійне володіння диригентсько-хоровою технікою, уміння розвивати образно-емоційний зміст твору, відчуття музичної фактури та вміння цілісно відчувати драматургію твору, самостійна робота над ним тощо [3, с. 67].

Диригентська професія багатогранна, тому вимагає комплексного підходу до формування у студентів диригентських навичок і умінь, що передбачає широке використання різних методів навчання: вербальних, наочних, практичних, репродуктивних, проблемних. Взаємозв'язок загальнопедагогічних методів із суто професійними досліджено А. Растригіною, що характерно для формування професійної компетентності у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін.

Найпоширенішим у практиці мистецької освіти є пояснювально-ілюстративний метод, який поєднує вербальний і наочний методи (тобто пояснює за допомогою слова та підкріплює за допомогою наочного матеріалу).

Використання бесіди, пояснення, розповіді або аналізу передбачає вербальний метод. Під час ознайомлення із твором спочатку проводимо бесіду про авторів музично-поетичного тексту, характеризуються й аналізуються особливості ладо-тонального плану, гармонічної мови та музичної форми, метро-ритму та динаміки, визначаються прийоми диригентського втілення.

З наочних методів застосовуємо виконання твору на фортепіано або ілюстрацію запису, показ викладачем диригентського його втілення під супровід концертмейстера, спів окремих хорових партій. Такий емоційний, доступний показ хорового твору створює можливості для здійснення диригентської діяльності.

Для опанування методик роботи з хором та диригентською технікою дуже корисно відтворювати голо-сом хорові партії, з тактуванням різними способами (на склади, з текстом, вокалізація, сольфеджування, з підтримкою інструментом, спів мелодичної лінії окремої хорової партії з одночасним виконанням хорової партитури), співати хорові партії, здійснювати перехід з однієї на іншу; співати акорди за вертикаллю; транспонувати хорові партитури під час виконання на півтону вгору або вниз; самостійно визначати особливості та виконавські труднощі твору з подальшим їх обговоренням із викладачем; самостійно добирати вправи або розспівки для подолання інтонаційних труднощів, особливостей метроритму тощо; здійснювати настроювання на тональність твору від камертона та «роздавати» звук початкового акорду хоровим партіям.

Практичні методи не тільки допомагають опанувати основи диригентської техніки та практичної роботи з дитячим хором, а й впливають на формування творчої ініціативи студентів.

Використання репродуктивного методу, який об'єднує словесні, наукові та практичні методи, передбачає поглиблення раніше набутих знань, відпрацювання умінь, навичок, їх удосконалення за допомогою системи вправ та хорових творів.

Реалізація проблемного методу у класі хорового диригування та розрахунок виконання індивідуальних творчих завдань дають також велику користь. Його використання спрямоване на активізацію мислення, розвиток креативності та самостійності студентів в опануванні мануальної техніки роботи з хором [6, с. 7].

Велике значення в контексті професійної підготовки майбутнього вчителя музики має використання сучасних інформаційних технологій. Вони використовуються з метою вдосконалення самостійної роботи студентів та внесення в навчальний процес інтерактивності розвитку активно дієвої форми навчання. Сучасному вчителю музичного мистецтва необхідно володіти комп'ютерними програмами, як-от Windows Media Player, Winamp тощо, які дають можливість відтворювати музичні файли; створювати необхідний перелік музичних творів для професійної діяльності; записувати в різних форматах необхідний твір мистецтва; Final – для написання нотного тексту та його редагування, аранжування, створення мелодій, інструментовки. Доцільно користуватися в педагогічній практиці такими комп'ютерними програмами, які працюють із графікою: Word, Power Point (програма для створення різноманітних презентацій зі зміною слайдів, можливістю використовувати графіку, звуковий супровід); програмами, які допомагають у роботі із зображеннями, фотографіями (Paint, Photoshop, Corel Draw). Використовувати можливості Інтернету, завдяки якому студенти мають змогу знаходити інформацію, віртуально подорожувати виставковими залами, музеями, країнами, відвідувати концерти видатних виконавців тощо. Їм рекомендовано користуватися різними пошуковими системами, як-от Google, Rambler [1, с. 14].

Отже, упровадження компетентнісного підходу в мистецькій освіті орієнтує майбутніх учителів музики на практичне творче використання власних мистецьких надбань, формування загальної та фахової культури, здатності до музично-педагогічної діяльності, має кардинально інноваційний характер. Нині важливо бути не лише кваліфікованим фахівцем, але й компетентним, володіти не лише певними знаннями, уміннями та навичками, необхідними для творчої професійної діяльності, а й уміти реалізувати їх у своїй роботі.

Висновки. Отже, можна зробити висновок про те, що зміст і завдання курсу хорового диригування як найбільш складного і специфічного серед багатьох предметів, що становлять професійну діяльність педагога-музиканта, визначаються необхідністю набуття студентами у процесі його опанування як інтегрованих фахових компетенцій, так і спеціальних, що притаманні хоровому мистецтву як одному із видів мистецтва. Міжпредметні зв'язки даного курсу з іншими дисциплінами сприяють успішному вирішенню зазначених завдань, що забезпечують фахову підготовку студента в комплексі, а також посилюють його професіоналізм.

Вищевикладене, звісно, не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Розроблення продуктивних технологій спрямування поліхудожньої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва в умовах фахової підготовки студентів вищих навчальних закладів, питання формування виконавської диригентсько-хорової культури вимагають подальшого вивчення. Перспективне подальше розроблення інтегрованого підходу у процесі викладання фахових дисциплін, упровадження закордонного досвіду використання синтезу мистецтв у професійній підготовці майбутнього вчителя музики.

Використана література:

1. Боблієнко О. Формування поліхудожньої компетентності майбутнього вчителя музики у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2013. 20 с.
2. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. *Вища освіта* : інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном : вебсайт. URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
3. Козій О. Методика формування образно-інтонаційних навичок студентів педагогічних коледжів у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін : монографія. Умань, 2016. 160 с.
4. Олексюк О. Музична педагогіка : навчальний посібник ; Київ. нац. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2013. 248 с.
5. Падалка Г. Педагогіка мистецтва : Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
6. Растригіна А. Компетентнісний підхід до підготовки майбутнього магістра музичного мистецтва. *Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2012. С. 501–509.
7. Щолокова О. Професійна компетентність як стратегічний напрям модернізації мистецької освіти України. *Вісник Глухівського державного університету*. 2006. Вип. 8.

References:

1. Bobliienko, O. P. (2013). Formuvannya polikhudozhnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia muzyky u protsesi fakhovoi pidhotovky. [Formation of polyartistic competence of the future music teacher in the process of professional training] Vinnytsia, 20s. [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» 1556–VII vid 01.07.2014. Vyshcha osvita: informatsiino-analitychnyi portal pro vyshchu osvitu v Ukraini ta za kordonom [Law of Ukraine «On Higher Education»]. URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
3. Kozii, O. M. (2016). Metodyka formuvannya obrazno-intonatsiinykh navychok studentiv pedahohichnykh koledzhiv u protsesi vyvchennia dyryhentsko-khorovykh dystsyplin. [Methods of formation of figurative and intonation skills of students of pedagogical colleges in the process of studying conducting and choral disciplines: monograph]. Uman. FOP Zhovtij. 160 s. [in Ukrainian].
4. Oleksiuk, O. M. (2013). Muzychna pedahohika: navch. posibnyk. [Music pedagogy: a textbook] Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka. 248 s. [in Ukrainian].
5. Padalka, H. M. (2008) Pedahohika mystetstva (Teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin) [Art pedagogy (Theory and methods of teaching art disciplines)]. Kyiv. Osvita Ukrainy. 274 s. [in Ukrainian].
6. Rastryhina, A. M. (2012). Kompetentnisnyi pidkhid do pidhotovky maibutnoho mahistra muzychnoho mystetstva / Suchasni stratehii universytetskoï osvity: yakisnyi vymir. [Modern strategies of university education: qualitative dimension: materials of the international scientific conference]. Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka. S. 501–509. [in Ukrainian].
7. Shcholokova O. P. (2006) Profesiina kompetentnist yak stratehichnyi napriamok modernizatsii mystetskoï osvity Ukrainy. [Professional competence as a strategic direction of modernization of art education in Ukraine]. Hlukhiv. Visnyk Hlukhivskoho derzhavnoho universytetu. [in Ukrainian].

Vrubel H. F. Bulding professional competence of an intending music teacher at choral conducting lessons

The author of the article actualization the problem of preparation of future teacher of musical art on principles of competence's approach, key positions of forming of special (professional, subject) to the competences, ways of realization of competence's approach, are certain. In the article the questions of activation of educational-educator process open up through reorientation of professional studies and education on practical preparation, on forming of ability of graduating students of institution of higher learning to use fundamental professional knowledge in the carrying out activity. Learning on conceptual positions of competence education, innovative going near organization of educational process, renewed requirements to professional activity of teacher-musician, the author of the article exposes logic of forming of professional to the competences of future music masters facilities of conductor-choral disciplines. The row of object competencies that embrace the different types of musical activity of students is illuminated. The complex of professional competences, that is formed in the process of study of course choral conducting as an educational object and type of art that provides quality of professional preparedness of future teacher of musical art, is considered. The presence of the different going certifies an analyst the author of researches and publications near determination of concept «competence», the different aspects of «professional competence» of teacher of musical art open up in the article, realization of competence's approach is examined in professional preparation of future music masters, attention applies on the professional competence of future teacher of musical art, that an author characterizes as ability to apply in new terms the purchased knowledge, abilities and experience musical and pedagogical activity and feature her forming. The author of the article reveals the versatility of the conducting profession, describes the relationship between general pedagogical and purely professional teaching methods.

Key words: *competence's approach, competence, professional competencies, professional training, creative self-realization, modern information technologies.*